

Zprávy o Nás i o Nich – zpravodajský diskurz televize veřejné služby o Romech²

News on Us and Them – reporting on Roma in public service television news

Abstract

What is like the presentation of the Roma in the main evening news program „Události“ (Events) on Czech Television (CT), the public service TV broadcaster in CR? What are the changes in the image of the Roma created by this public service media across years 2005, 2012, and 2015? The article presents the findings of our research based on quantitative content analysis and grounded theory approach in combination with discourse analysis methods. The number of Roma-related reports in the news program barely reaches 2% of the content in all the years in focus, and the proportion of news explicitly mentioning their ethnicity is declining. Our analysis of the possible changes in the way in which Roma are referred to in the news works with the presumption that culturally shared beliefs and representations of the Others reproduced by the mainstream media testify to the majority's self-understanding. A substantial part of the analysed sample of new reports worked with the opposition Us/Them, and half of the sample was framed as depicting an activity conducted by the majority, even in reports verbally or visually referring to the Romani minority. The result is an image and understanding of the Roma as passive recipients of aid and care offered by the majority. In this way stereotypes and negative connotations may be reproduced in the public broadcasting service.

Key words

Roma, Us and Them, discourse, new racism, stereotypes, public service media, Czech Television

Jak citovat

Sedláková, R. 2022. Zprávy o Nás i o Nich – zpravodajský diskurz televize veřejné služby o Romech. *Romano džaniben* 29 (1): 27–52.

1 Mgr. Renáta Sedláková, Ph.D. působí na Katedře komunikačních studií Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého. Orcid: 0000-0001-9761-978X. E-mail: renata.sedlakova@upol.cz

2 Tato studie byla podpořena vnitřním grantem Fakulty sv. Cyrila a Metoděje Teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Velká část české populace dlouhodobě vyjadřuje k Romům výrazné nesympatie. V roce 2020 je jako „[spíše či velmi] nesympatické“ označily téměř tři čtvrtiny (71 %) dotázaných, jako „sympatické“ naopak pouze dvacetina. Romové zůstávají tak v české společnosti nejhůře vnímaným etnikem, podobné míře nesympatií čelí jen Arabové (Tuček 2020). Na otázku: „Jak byste nesl(a), kdybyste měl(a) za souseda: Roma?“, zvolilo v roce 2016 odpověď „velmi dobře, bez problémů“ 15 % dotázaných, naopak za „zcela nepřijatelné“ to označila třetina populace (35 %) (Stem 2016).³ Migrační krize, která v roce 2015 značnou část české společnosti názorově obrátila proti příchozím z blízkého východu a Afriky, postoje k Romům ještě zhoršila, uvádí se ve zprávě Kongresu místních a regionálních samospráv Rady Evropy (CLRA 2016: 9):

„Zdá se, že přichází stále více a více veřejných činitelů, kteří využívají otevřeně rasistickou anticikánskou rétoriku. Prohlášení veřejných představitelů, která by nebyla přijatelná před několika lety, se dnes zdají být povolena.“ (2016: 9).

Nenávistná prohlášení vůči Romům, která nejsou veřejně odsouzena nebo vyloučena, se objevují i v politickém diskurzu, zejména na místní úrovni. Projevy anticikanismu⁴ jsou přítomny především v online prostoru (na fórech, sociálních médiích a blozích), ale i v tradičních médiích. Stereotypní, zaujaté, rasistické či senzacechtivé informování o Romech nadále přispívá k reprodukování stereotypů a podněcování protiromských názorů, domnívají se členové Evropské komise, OBSE i zástupci občanské společnosti (CLRA 2016).

Otázku, z jakého zdroje čerpají obyvatelé ČR informace o Romech,⁵ výzkumy veřejného mínění nepokládají. Vliv mediálního obrazu na vnímání a jednání vůči jedincům z etnických, národnostních nebo náboženských menšin je ale obecně předpokládán (srov. např. Poláková, Spálová 2013; ECRI 1998; Weinerová 2015; Kostlán, Ryšavý 2014). Ve společnosti pozdní modernity se klíčovým informačním zdrojem o okolním světě a v řadě případů pro mnoho příjemců také zdrojem jediným stávají média; ne vždy se ale jedná o média veřejné služby nebo o tzv. kvalitní žurnalistiku. Otázka zkoumající recepci mediálních obsahů – jaká je role médií v reprodukování stereotypů o Romech, vzbuzování anti-cikánských / protiromských postojů a následné diskriminace Romů v každodenním jednání? – zatím zůstává bez odpovědi. I já se v textu soustředím na analýzu mediálního, přesněji zpravodajského diskurzu. Tento text je součástí projektu zkoumajícího, jak je v hlavní večerní zpravodajské relaci *Události České televize* jako média veřejné služby konstruován

3 Dotazován byl reprezentativní vzorek 1 050 obyvatel ČR starších 18 let (Stem 2016).

4 V angličtině anti-Gypsyism, anti-ciganism, anti-Romani sentiment nebo Romaphobia.

5 Mezi svými přáteli či známými má nějakého Roma jen pětina populace (TNS Opinion & Social Network 2015; Čížek, Šmídová, Vávra 2017: 156).

diskurz o Romech a jak se reprezentace Romů v této relaci proměnila mezi lety 2000 a 2020.⁶

Text přibližuje poznatky analýzy vysílání relace *Události* v rámci tří jednotlivých let (2000, 2012, 2015)⁷. V textu se zaměřím na analýzu tematické agendy zpravodajské relace *Události*, na analýzu dominantních tematických rámců, do kterých jsou sdělení o Romech ukotvena, a na to, jak je identita Romů konstruována v opozici k majoritě. Vycházím přitom z teorie Druhého a konstruování jinakosti (viz níže), které ukazují, že kulturně sdílená přesvědčení a mainstreamovými médii reprodukováné reprezentace Druhých (např. příslušníků jiného etnika) odráží představu majority o sobě samé (Pickering 2001; Burton, Jiráček 2001: 187), pomáhají strukturovat vidění světa jejich příjemců, a tak i udržovat mocenské uspořádání (Elmerot 2019: 130).

I tato práce je součástí mediálního veřejného a politického diskurzu, který je v české společnosti v souvislosti s touto menšinou konstruován. Pro označení osob, o kterých analyzovaný zpravodajský diskurz vypovídá, používám označení Romové nebo romská menšina, jež zahrnují odkaz na etnicitu aktérů i na znevýhodněnou sociální pozici, kterou ve struktuře české společnosti tato etnická minorita zaujímá. Podobně nesnadné a nesamozřejmé je i vymezení toho, ke komu v textu referuje generalizující označení majorita. Nejde o termín jednoduše odkazující ke konkrétní skupině určené společně sdílenou svěbytnou identitou a vymezenou jasnými hranicemi. V tomto textu odkazuje k etnicky dominantní populaci České republiky, jež v závislosti na kontextu může získávat různý obsah. V některých případech pro její označení používám pojmenování Neromové.

1 Teoretický rámec a stav výzkumu

Analýza vychází z mediálně konstruktivistického přístupu (Schulz 2000; Luhman 2000; Kopytowska 2015) a tradice studia zpravodajského diskurzu (Hartley 1982; Fiske, Hartley 1996; Dahlgren 1986). Mediální reprezentace supluje pro mnoho svých příjemců faktickou realitu, k jejíž značné části nemají jiný přístup. Nikdy ale nemůže být medializováno vše a to, jaké události budou vybrány pro zpracování a uveřejnění, je ovlivněno ideologickými faktory (Fiske, Hartley 1996; Galtung, Ruge 1973) a tzv. mediálními rutinami – navyklými pracovními postupy novinářů.

6 V rámci dlouhodobého monitoringu informování o romské menšině byla zkoumána data z let 2000–2020. Data z let 2004, 2008, 2011, 2017, 2018, 2019 a 2020 ale byla sbírána odlišným způsobem, a proto je zde nechávám stranou. Podrobněji viz Sedláková (2022).

7 Výzkum započal v roce 2000, který se stal pro další roky referenčním. Pozornost k tématu mediálního obrazu Romů znovu přitáhly protiromské nálady a události konce roku 2011. Vzhledem k časově náročnému postupu sběru dat byl pro reanalýzu zvolen rok 2012 a následně rok 2015 pro komparaci zjištěných trendů zpravodajského informování. Pro souhrn výsledků projektu viz Sedláková (2022).

Postupy, kterými je výchozí událost převedena do zpravodajského příspěvku, dále označuji jako tematizaci události. Tematizace ustavuje základní narativ, jímž je událost popisována, vysvětlována a zvýznamňována.

Ačkoliv výzkum reprezentace (etnických a národnostních) menšin v anglosaském prostoru sahá do osmdesátých let, v počátku tohoto projektu bylo téma mediální reprezentace romské menšiny, minimálně ve středoevropském kontextu, nové.⁸ Řada poznatků publikovaných na začátku tisíciletí (Erjavec 2001; Homoláč, Karhanová, Nekvapil 2003) je platná i pro současný mediální diskurz a analýzy různých mediálních formátů z různých zemí přinášejí analogické poznatky (Schneeweis 2009; Homoláč 2009; Vašát 2010; Madroane 2012; Kluknavská, Zagibová 2013; Křížková 2013; Veselková 2016; Kroon, Kluknavská, Vliegenthart, Boomgaarden 2016).

Obecně lze říci, že reprezentace romské menšiny v českých, ale i slovenských, maďarských nebo britských (zpravodajských) médiích přispívá k šíření jednostranného a stereotypního obrazu. Podle zmíněných studií jsou medializována především sdělení související s kriminalitou a problematickým chováním. Informace o jiných romských aktivitách, např. kulturních, jsou publikovány méně často, podobně jako případy diskriminace členů menšiny. Samotní Romové se přitom v médiích k událostem často nevyjadřují. Reprezentace Romů nese negativní konotace, získané právě v důsledku opakovaného spojování Romů s trestnou činností nebo obtížemi, jež působí. Majoritou sdílené diskursy zpravidla konstruují Romy jako zdroj obtíží, referují o „romských problémech“ či „problémech s Romy“, nikoli už o problémech, kterým Romové čelí (Tremlett, McGarry 2013: 8). Podle srovnávací studie Kroon, Kluknavské, Vliegenthart a Boomgaardena (2016) byl skrytý předpoklad, že Romové jsou společenskou hrozbou, přítomen napříč vycházejícími v západní i střední Evropě. Autoři ale ukazují, že zatímco západní, především britské deníky proponují možnost vyhoštění Romů či jejich navrácení do domovských zemí, v českých a především ve slovenských médiích je výraznější linie zdůrazňující hledání možností jejich integrace a možností zlepšení jejich sociálního statusu (Kroon, Kluknavská, Vliegenthart a Boomgaarden 2016: 15). Studie se dále shodují v upozorněních na neopodstatněné uvádění etnicity aktérů. Křížková (2013) se domnívá, že ačkoli jsou si novináři vědomi nadužívání identifikace etnicity aktérů událostí, pracují s ní jako s hodnotou zvyšující míru sděleníhodnosti události a využívají její uvedení pro zvýšení atraktivity zprávy. Řada událostí by nejspíše nebyla medializována, kdyby novináři nemohli uvést právě etnicitu aktérů, jež do zprávy vnáší výrazné negativní konotace (Richardson 2014; Nejedlý 2012).

⁸ Podobně absentovaly i analýzy mediálního obrazu jiných národnostních menšin a v ČR jim nadále není věnována systematická pozornost.

Podle Kostlána s Ryšavým (2014) média v posledních letech neplní svoji společenskou roli dohlížitele. V důsledku publikování generalizujících, hanlivých a zavádějících sdělení jsou podle nich (2014: 28):

„Romové se stoupající frustrací obyvatel čím dál častěji chápáni jako vnitřní nepřátelé, kteří mohou za vzrůstající obtíže lidí. Média tomuto pocitu svou činností nejen napomáhají, leckdy jej sama vytvářejí nadbíháním populistickým a radikálním společenským proudům ve zpravodajství i v publicistice.“

Jak je tomu v případě zpravodajského diskurzu média veřejné služby, jež by mělo svými standardy informování nastavovat laťku profesní kvality práce novinářů? A jak je tomu v dlouhodobějším pohledu? Mění se způsob referování o romské menšině?

2 Metodika

Jaký diskurz o Romech Česká televize ve svém zpravodajství dlouhodobě vytváří a reprodukuje? Odpověď hledám v datech z let 2000, 2012 a 2015. Jednalo se o vyčerpávající šetření všech zpravodajských relací odvysílaných od 1. ledna do 31. prosince daného roku. Analyzována byla vždy pouze zpravodajská část relace, nikoli následující pořady. Celkem bylo analyzováno 115 hodin vysílání z roku 2000, 278 hodin z roku 2012 a 282 hodin záznamu z roku 2015. Zatímco v roce 2000 relace *Události* trvala v průměru 25 minut, 1. dubna 2012 byla výrazně vizuálně modifikována (získala nové logo a slogan i jiný grafický styl) a byla prodloužena na 45–48 minut, což se odrazilo i v její tematické agendě (podrobněji viz Sedláková, Lapčík 2020). Tyto odlišnosti formátu *Událostí* celkovou komparaci ztěžují, současně ji ale nečiní nemožnou. Primárně totiž nejde o to kvantifikovat zveřejněné obsahy, ale na základě analýzy mediální agendy České televize odhalit, co se vzhledem ke konstrukci reprezentace romské menšiny ve zpravodajském diskurzu ne/mění.

Základní výzkumnou jednotkou byl stanoven jeden zpravodajský příspěvek.⁹ Zpravidla se jednalo o kombinovanou zprávu (reportáž) uvedenou moderátorem ve studiu (tzv. framing¹⁰), spojující obrazový materiál doprovázený promluvou reportéra z místa události, případně doplněný o výpovědi dotázaných aktérů. Za konec příspěvku bylo považováno tzv. odhlášení reportéra nebo opětovný vstup moderátora ze studia, který tvořil předěl mezi dalšími sděleními o tematicky odlišných událostech.

⁹ V textu ze stylistických důvodů používám i označení zpráva a sdělení a pracuji s nimi jako se synonymy.

¹⁰ Hartley (1982) označuje jako framing (rámcování) způsob uvedení prvotní informace o události a otevření tematického rámce, do kterého bude ukotvena moderátorem ve studiu.

Pro konstrukci vzorku jsem použila tzv. sledovací postup, to znamená, že výzkumník postupně sledoval jednotlivé relace a vyhledával relevantní příspěvky. Pro srovnání byl použit i postup vyhledávací, který pracuje pouze s přepisy audiální složky relací, a jeho výsledkem je soubor textových dokumentů – přepisů výzkumných jednotek obsahujících vybraná klíčová slova; v tomto případě slova s kořenem *rom** (Rom) a *cikán** (Cikán).

Při použití sledovacího postupu bylo na počátku výzkumu nezbytné určit kritéria výběru výzkumných jednotek a stanovit postup, jak v rámci jednotlivých relací identifikovat výzkumné jednotky, jež budou tvořit výzkumný soubor. Postup identifikace relevantních sdělení a současně základní krok výběru zkoumaného vzorku zpravidla zahraniční studie o mediální reprezentaci Romů neuvádějí, respektive většinou jako kritérium výběru užívají barvu pleti zobrazovaných osob a toto sporné antropologicko-rasové pojetí dále netematizují. Podle Kašparové (2014: 47) je „většina etnických Čechů přesvědčena, že dovede fyzicky odlišit Roma od gádže (a vice versa) a promítá své stereotypní názory i chování do vztahů s těmito „jinými“.“ Romství je v takovém případě charakteristika připsaná zvnějšku. Romem je ten, kdo je za takového považován okolím. Ačkoli se jedná o uměle vytvořenou kategorii, musí být zohledněna, neboť je praktikována a stává se reálnou v každodenní praxi označování jedinců na základě jejich jinakosti. K diskriminaci osob nedochází na základě jejich sebeurčení, ale právě skrze jejich vnímání druhými. Jsou to fyzické znaky – geneticky zděděný vzhled, ale i dynamika chování, které jedince na první pohled odlišují a stigmatizují. Tomuto pohledu jsem se snažila přiblížit. Pracovala jsem s postupem tzv. identifikace třetí osobou (Fónadová 2014). Sběr dat, výběr výzkumných jednotek, probíhal na základě posouzení signifikantních znaků zobrazených aktérů a charakteru okolí či kontextu, v němž byli zobrazeni.¹¹ Níže uvedené poznatky proto vypovídají o mediálních sděleních o jedincích, jimž bylo romství připsáno buď samotnými novináři, a toto označení zaznělo v daném příspěvku, nebo jim bylo připsáno výzkumníkem. Do výzkumného vzorku byly zahrnuty příspěvky, ve kterých byla osoba výzkumníkem identifikovaná jako Rom zobrazena v záběru delším než 2 vteřiny. Následně byly jednotlivé příspěvky nakódovány do matice dat. Výzkumné jednotky byly kódovány dvakrát¹² pro zajištění spolehlivosti dat.

Celkem jsem ve třech letech vysílání zaznamenala 444 zpráv splňujících stanovená kritéria. V 93 příspěvcích tvořil odkaz k romské menšině pouze tzv. zmínku. To znamená, že primárně informovaly o jiném tématu a osoby kódované

11 Klíčová byla dvě posuzovaná kritéria: i) přítomnost jazykového označení se základem slova *rom** ve významu Rom, Romové nebo adjektiva romský, případně cikán/Cikán, cikánský ve zpravodajském příspěvku a ii) přítomnost znaků (v sémiotickém slova smyslu), nejčastěji vizuálních záběrů, které odkazují k Romům. Jednalo se o vzhled zobrazovaných aktérů události, jejich způsob řeči, jméno, pokud bylo uvedeno, a o další záběry, jež tvořily kontext jednání těchto aktérů.

12 Kódování dat probíhalo nezávisle dvěma kodéry, zjištěné odlišnosti byly diskutovány a znovu nakódovány.

jako Romové byly např. zobrazeny v krátkém záběru nebo jejich označení zaznělo ve výčtu položek.¹³ V ostatních výzkumných jednotkách, kódovaných jako hlavní a vedlejší téma (podrobněji níže), byli Romové označeni či zobrazeni opakovaně a byl jim věnován významný podíl z celkového času příspěvku. Vzhledem k formální a obsahové odlišnosti kategorie „zmínka“ jsem s těmito příspěvky dále nepracovala.

K zodpovězení výzkumných otázek byla využita triangulace výzkumných metod kombinující kvantitativní i kvalitativní postupy. Prostřednictvím obsahové analýzy (viz např. Scherer 2005; Neuendorf 2002) jsem kvantitativně popsala základní kategorie zpravodajského diskurzu ČT a zpravodajského formátu relace *Události*. Silnou stránkou této metody je schopnost postihnout velké datové vzorky a výsledkem je kvantifikovaný přehled vybraných aspektů zkoumaných dokumentů (podrobněji viz Sedláková 2014). Zkušenost s analytickou prací s mediálními texty a s aplikací této techniky¹⁴ ale ukazuje, že prostřednictvím kvantitativní obsahové analýzy je obtížné postihnout významové nuance jednotlivých textů, a pro analýzu latentního obsahu komunikace je tak potřeba použít kvalitativní výzkumné techniky. Při kvalitativní analýze jsem se zaměřila na užívání znaků a kódů, jimiž dochází k reprodukování jinakosti romské menšiny v těchto příspěvcích, a snažila se odhalovat ideologie, na které zpravodajský diskurz o Romech navazuje a dále je vrací do koloběhu české mainstreamové kultury. K tomu jsem využila analýzu diskurzu (van Dijk 1993, 2000; Wodack, Mayer 2002),¹⁵ sémiotickou analýzu (Chandler 2002)¹⁶ a postupy zakotvené teorie (Strauss, Corbin 1999). Podle Ecova (2004) principu ekonomie interpretace jsou určité významy určitým textem generovány s větší pravděpodobností než významy jiné, a právě ty jsou pro analýzu daného textu stěžejní. Pro odpovídající zvýznamnění mediálních sdělení je nezbytná znalost širšího kulturního ukotvení, ale smyslem analýzy není posuzovat faktickou správnost příspěvků nebo korespondenci odvyšovaných informací s žitou realitou vnějšího světa. Při opakovaném sledování příspěvků jsem identifikovala postupy charakteristické pro výstavbu reprezentace romské

13 Příkladem může být uvedení Romů ve výčtu témat, jimž se bude věnovat Poslanecká sněmovna na svém dalším zasedání v závěru příspěvku „Jednání vlády“ (ČT *Události* 7. 6. 2000).

14 Není neobvyklé, když jsou např. z hlediska měření ideové vyváženosti zpravodajsko-publicistických textů výsledky kvantitativní obsahové analýzy v nesouladu s poznatky analýz vedených kvalitativními postupy (viz např. Sedláková, Lapčík, Burešová 2016).

15 Kritická tradice diskurzivní analýzy se snaží odhalovat, jak je sociální realita vytvářena, stvrzována a udržována pomocí sociálního jednání, kterým je v tomto případě novinářská praxe vytváření zpravodajských sdělení. Rozbor jednotlivých textů je podle van Dijka (1987, 1993) prostředkem ke zkoumání širšího diskurzu, s cílem odhalit reprodukci a legitimizaci ideologií a dominance mocenských elit a diskurzivních praktik užívaných k udržování stávajícího statu quo.

16 Sémiotická analýza (Chandler 2002) analyzované dokumenty nahlíží jako texty složené ze symbolických znaků, které odkazují ke svým referentům, a tak nesou význam. Soustředí se na významy generované textem a snaží se porozumět sociálnímu používání znaků v sociálním kontextu.

tematiky a užívané postupy implikující ideologické pozadí zpravodajského diskurzu o Romech. Na základě získaných poznatků se snažím zhodnotit, zda přispívá reprezentace Romů ve zpravodajském diskurzu České televize k jejich sociálnímu začleňování, nebo spíše reprodukuje či dokonce prohlubuje vnímání jejich jinakosti.

3 Prostor věnovaný romské menšině

Celkově bylo ve třech sledovaných letech odvysíláno 351 zpráv kódovaných jako zprávy o Romech. 216 zpráv informovalo o romské menšině jako o hlavním tématu a 135 jako o tématu vedlejším. To znamená, že příspěvek byl buď moderátorem ve studiu uveden jako téma vztahující se k Romům, nebo byli jeho aktéři verbálně označeni jako Romové, anebo Romy dominantně zobrazovala vizuální složka sdělení.¹⁷ Téma vedlejší je podřízené hlavnímu a přímo s ním souvisí. Tato souvislost je zpravidla explicitně slovně vyjádřena, ale může být implikována také výstavbou příspěvku, například použitými vizuálními materiály. V příspěvcích kategorizovaných jako „vedlejší téma“ informace odkazující k romské menšině rozvíjely či doplňovaly téma hlavní. Romové zpravidla nebyli hlavními aktéry událostí (ale mohli být např. jejich svědky nebo osobami, jež se k události vyjadřovaly), přitom bylo zcela zřejmé, že příspěvek referuje o členech této menšiny, i když samotné romství v příspěvku nemuselo být explicitně uvedeno.

Prostor věnovaný romské menšině v hlavní zpravodajské relaci *Události* televize veřejné služby se v letech 2000, 2012 a 2015 výrazně nezměnil (viz tabulka č. 1). Ačkoli změna formátu večerního zpravodajství v průběhu zkoumaného období komplikuje možnost srovnání absolutního počtu příspěvků odvysílaných v jednotlivých letech, pro procentuální údaje to neplatí. Pokud vezmeme v úvahu, že délka relace se z necelých dvaceti minut v roce 2000 prodloužila více než na dvojnásobek, a podobně vzrostl i počet v průměru odvysílaných příspěvků, bylo by možné očekávat podobný nárůst i v případě příspěvků o Romech který výzkum potvrdil. Podíl zpráv odkazujících k Romům se dlouhodobě drží pod hranicí 2% z celkového počtu zpráv odvysílaných v rámci relace i co do podílu na její časové dotaci. Průměrná délka příspěvků i hodnota modusu (nejčastější délka příspěvku) se prodloužila z minuty a půl v roce 2000 na téměř dvě minuty v roce 2015. Nelze to však interpretovat jako nárůst pozornosti věnované ve zpravodajství romské tematice, spíše se jedná o nepřesnost, kterou přináší práce s průměrovanými hodnotami.¹⁸

Pozitivisticky smýšlející by mohli namítnout, že Romové jsou v hlavní

17 Například příspěvek o pětinasobné transplantaci orgánů (ČT *Události* 3. 2. 2015) byl kódován jako hlavní téma, neboť byl vystaven jako narativ o pacientovi, který byl výzkumníkem kódován jako Rom.

18 Hodnota směrodatné odchylky σ zde činí 38,1 (rok 2000) až 53,6 (rok 2012).

zpravodajské relaci podprezentování,¹⁹ neboť podíl zpráv o romské menšině nekorresponduje s podílem etnika na populaci ČR.²⁰ Podle konstruktivistického přístupu podobná konstatování nejsou opodstatněná,²¹ neboť právě mediální reprezentace jsou výchozím zdrojem pro proces vytváření sociální reality. Médii veřejné služby ale zařazování sdělení o menšinách a pro menšiny (do pořadů určených majoritě) ukládá Zákon o České televizi (Zákon č. 483/1991), který pracuje s předpokladem, že tímto způsobem lze přispívat k sociálnímu začleňování menšin a napomáhat utváření sociálně inkluzivní společnosti.

Tabulka č. 1 – Údaje o příspěvcích s romskou tematikou

rok vysílání	2000	2012	2015	celkem
počet příspěvků	79	166	106	351
podíl na počtu příspěvků v relaci za rok	1,7 %	1,8 %	1,2 %	1,5 %
průměrná délka příspěvků	91 s	107 s	115 s	106 s
modusová délka příspěvků	80 s	119 s	122 s	110 s
celková délka příspěvků	119 min 40 s	295 min 21 s	202 min 26 s	617 min 27 s
nejkratší příspěvek	20 s	14 s	13 s	13 s
nejdelší příspěvek	210 s	320 s	193 s	320 s
hlavní téma	53 (47 %)	113 (57 %)	50 (38 %)	216 (49 %)
vedlejší téma	26 (23 %)	53 (27 %)	56 (42 %)	135 (30 %)

Stálost podílu zkoumaných příspěvků jak na celkovém počtu sdělení odvysílaných v hlavní večerní zpravodajské relaci, tak vzhledem k jejich časové dotaci v rámci relace, napříč jednotlivými roky výzkumu, by mohla naznačovat jasnou tematickou agendu relace. Opačné vysvětlení říká, že redakce zpravodajství České televize vzhledem k reprezentaci romské tematiky vlastní agendu postrádá a zjištěné formální odlišnosti souvisejí více s proměnou zpravodajství celkově než se způsobem referování konkrétně o romské menšině. Pro to, abych se mohla přiklonit k jedné z možností, je však potřeba provést podrobnější analýzy.

Klíčovou charakteristikou, která o reprezentaci Romů ve zpravodajském diskurzu vypovídá, je způsob, jakým byli aktéři událostí v příspěvcích označováni. V uplynulých letech výzkumníci (např. Homoláč, Karhanová, Nekvapil 2003; Krížková 2013) opakovaně upozorňovali na nadměrné užívání etnicizujících pojmenování v kontextu, kdy není relevantní. Novináři vytvářející audiovizuální

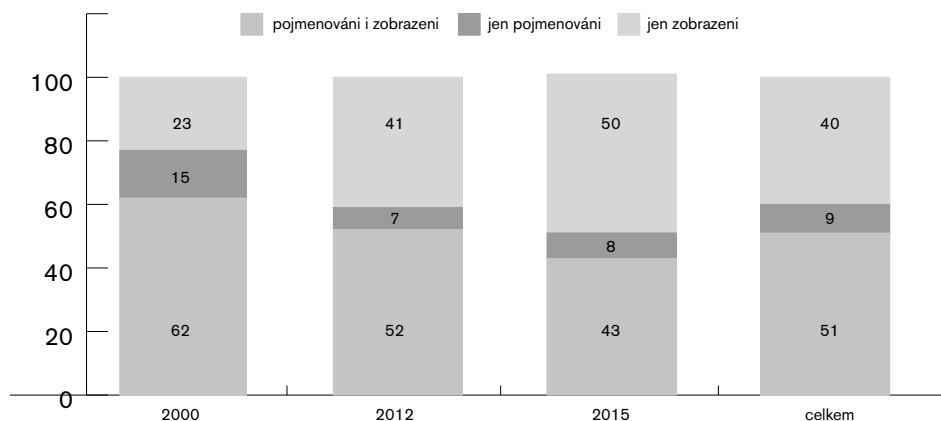
19 Podobně podle van Dijka (1987) jsou v médiích napříč západní Evropou menšiny menšinami i v médiích: jejich život je méně pokrytý a méně zobrazovaný než u majoritní populace.

20 Podle odhadů velikosti romské populace činí její podíl v populaci asi 2,5–4 % (Fónadová 2014).

21 Je sporné, zda by bylo v praxi vůbec možné zajistit zastoupení zpráv o různých menšinách v relaci odpovídající přesně jejich podílu v populaci.

sdělení mají dvě možnosti, jak označit osoby/skupiny, které prezentují. První je explicitní užití slovního pojmenování (Rom, Romové, romský, případně Cikán apod.), druhým je označení nepřímé, ke kterému dochází skrze vizuální označující.²² Prostřednictvím obrazového materiálu je možné odkazovat k osobám/skupinám/jevům, které mají zůstat na manifestní rovině sdělení nepojmenované, a komunikovat i významy, které z nějakého důvodu (například politické korektnosti) nemají zaznít otevřeně. Příkladem mohou být reportáže o projednávání nové vládní koncepce o sociálním bydlení, ve kterých Romové (téměř) nevystupují jako aktivní aktéři a nejsou verbálně označeni, ale jsou zobrazeni na použitých záběrech. Užitím takového obrazového materiálu je v příspěvku vytvářena přímá souvislost a propojení tématu s romskou menšinou obecně. Současně byla v některých příspěvcích užitá označení, jež jsou novináři používána jako alternativní pojmenování²³ odkazující k romské menšině (např. sociálně slabí nebo sociálně nepřizpůsobiví). Necelou polovinu (40%) vzorku tvořily zprávy, ve kterých nebyla romská etnicita uvedena. Pokud by byl zkoumaný vzorek vybrán pouze pomocí klíčových slov, tyto příspěvky by do něj nebyly zahrnuty, což by ovlivnilo i výsledky dalších analýz.²⁴

Graf č. 1: Označení Romů v příspěvku (relativní četnost v %, zaokrouhлено)

22 Termín označované a označující užívám tak, jak je zavedl de Saussure a aplikuje např. Chandler (2002).

23 Podrobněji o užití označení nepřizpůsobiví viz např. Slavičková (2015), Růžička, Radostný (2006).

24 Toto zjištění se ukazuje jako podstatné z hlediska celkové struktury zkoumaného vzorku, a tedy i získaných poznatků. Vzorky generované pomocí klíčových slov poskytují odlišná data než vzorek získaný sledováním všech kontextových jednotek. Podrobněji viz Sedláková (2022).

Graf č. 1 ukazuje, že příspěvků, v nichž byli Romové slovně označeni, ale diváci jejich zástupce na obrazovce neviděli, byla v roce 2000 asi sedmina (15 %) a jejich podíl klesá na méně než desetinu (7 % v roce 2012 a 8 % v roce 2015). Naopak příspěvky, v nichž pojmenování nebyli, ale referují k nim užité obrazové záběry, tvoří podstatnou část výzkumného souboru. Její podíl navíc v průběhu let narůstá na polovinu (50 %) v roce 2015. Současně je v datech zřejmý pokles užívání explicitních verbálních označujících, který se projevuje i poklesem příspěvků, které užívaly kombinaci verbální a vizuální reference k romské menšině. Tato data naznačují, že obrazová složka příspěvků získává pozici znaku nesoucího podstatnou část významu komunikovaného sdělení a zaslouží si podrobnější analytickou pozornost.²⁵

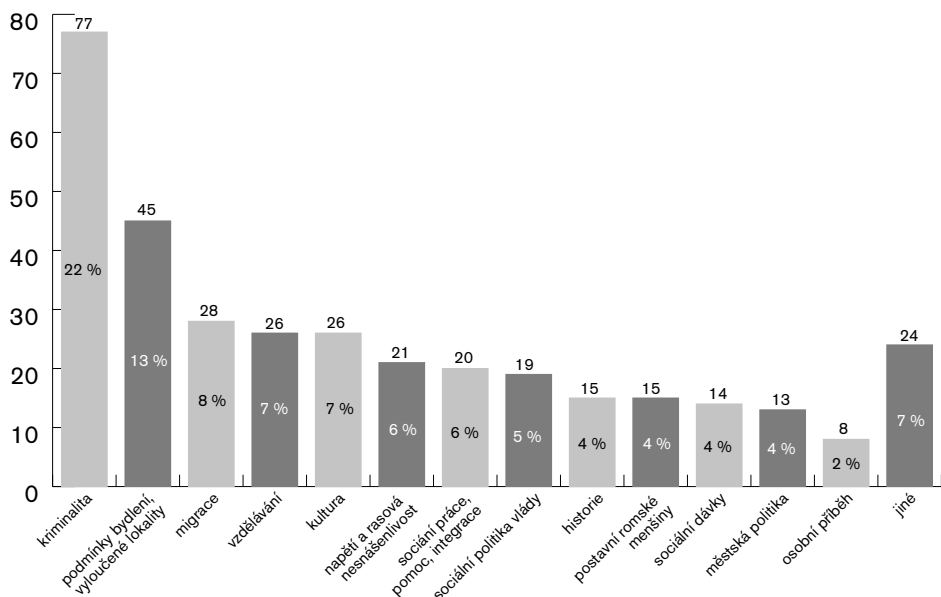
4 Tematická agenda příspěvků

Podle teorie nastolování témat (*agenda setting*) McCombse a Shawa (1991: 18) média přitahují pozornost publika k jimi vybraným tématům. Zatímco určité události/jevy/osoby zpravodajství pokrývá systematicky, jiná zůstávají upozaděna. Výběrem událostí k medializaci mohou média projevovat svoji politickou pozici a dochází tak k vychýlení (*bias*), neboť každé sdělení je konstruováno z určitého pohledu a je jen jedním z možných způsobů reprezentace události, která byla jeho předobrazem. Pro celkové vyznění příspěvku je podstatné, do jakého tematického rámce je ukotveno (McCombs 2009), protože skrze rámcování (*framing*) moderátor/redaktor omezuje možná vyznění události a naznačuje příjemcům, jak ji mají interpretovat (Hartley 1982).

Spektrum událostí, o nichž hlavní večerní zpravodajství od roku 2000 v souvislosti s romskou menšinou informovalo, je široké. Jakkoli většina zpráv informovala o konkrétní události, bylo možné ji vztáhnout k určitému širšímu tematickému okruhu. Ačkoliv v některých příspěvcích bylo témat akcentováno více, každá výzkumná jednotka byla zařazena pouze do jedné kategorie, a to na základě hlavního tématu příspěvku a jeho rámcování ve studiu moderátorem. Některé tematické okruhy jsou vzájemně silně provázané a často na sebe navzájem odkazují.

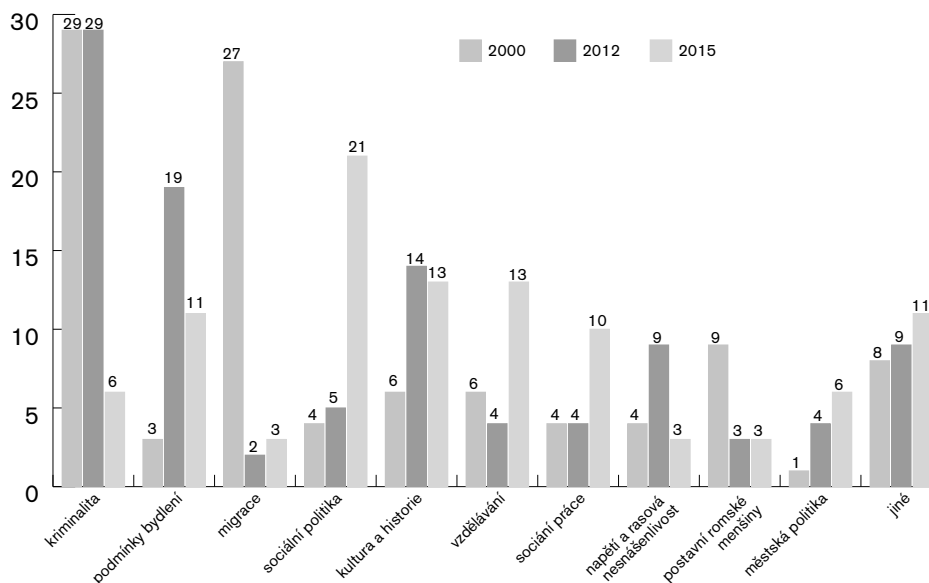
²⁵ Podrobněji viz Sedláková (2022).

Graf č. 2: Témata příspěvků o romské menšině (absolutní četnost)

V roce 2000 a 2012 dominovala reprezentovaným událostem kategorie kriminalita, zahrnující příspěvky o konkrétních trestných činech, jejich vyšetřování nebo odsouzení pachatelů a zprávy o opatřeních pro prevenci kriminality. Druhým nejčtetnějším tématem roku 2000 byla migrace. Tyto příspěvky se ale zpravidla nesoustředily na osudy migrujících nebo na důvody jejich odchodu. Ačkoli v nich zaznívaly údaje o počtu Romů odcházejících z ČR a tito byli dominantně zobrazováni ve vizuální složce příspěvků, jádrem sdělení byly informace o zahraniční politice cílových zemí migrace, respektive o rizicích zavedení vízové povinnosti pro občany ČR (podrobněji viz Sedláková 2007). V roce 2012 bylo výrazně tematizováno bydlení, a to především kvůli dvěma kauzám s domy v havarijním stavu určenými k demolici v lokalitě Přednádraží (Ostrava) a Předlice (Ústí nad Labem). Vyšší míru pozornosti si v roce 2012 vysloužily ještě události z oblasti kultury a historie referující o opakovaně pořádaných koncertech/festivalech či vzpomínkových akcích. Desetinu vzorku tvořila kategorie zpráv o sociálním napětí spojeném s rasovou nesnášenlivostí, a informace o demonstracích navazujících na dění z roku 2011. Ostatní tematické kategorie byly ve vzorku prvních dvou let zastoupeny výrazně méně často.

Graf č. 3: Témata příspěvků s romskou tematikou v jednotlivých letech zkoumání (relativní četnost v %)

Ve třetím roce zkoumání byla tematická skladba zpráv o Romech výrazně odlišná. Mezi nejčtetnější témata se prosadily zprávy z kultury, historie a vzdělávání, a naopak došlo k výraznému poklesu zpráv z kategorie kriminalita²⁶ (podrobněji níže). V roce 2015 probíhala diskuse o inkluzi v českém školství a zavedení povinného roku předškolní docházky, což jsou oblasti, za něž byla ČR v předchozích letech opakovaně kritizována evropskými institucemi právě v souvislosti se vzděláváním dětí Romů.²⁷ Značnou mediální pozornost v roce 2015 dostaly události spojené se sociální politikou vlády zastoupené především zprávami o úpravě sociálních dávek na bydlení, projednávání nové koncepce sociálního bydlení a dále zprávy z kategorie podmínky bydlení, o životě na ubytovnách a ve vyloučených lokalitách.

Kategorie zpráv sociální politika vlády je specifická tím, že příslušníci romské menšiny v řadě případů nejsou hlavními aktéry dění, ale spíše jeho objekty. Těmi, o kterých rozhodují jiní. Jako hlavní aktéři zde vystupují příslušníci majority, často vrcholní představitelé státu a vlády – tvůrci politik, jež budou mít dopad i na romskou populaci (viz níže). Vztažení příspěvků k jednání majority je zřejmé již v úvodním zarámování moderátorem. Tento způsob konstrukce zpráv

²⁶ Pro pokles zpráv z oblasti kriminality nemám jednoznačné vysvětlení. Bylo by možné spekulovat, že v roce tzv. migrační krize se informace o událostech, jež vykazují zpravodajskou hodnotu negativitu, do zpravodajství dostávaly převážně ve spojitosti s jinými tématy a skupinami, srov. např. Tkaczyk (2017), Sedláková, Burešová, Lapčík (2016). Jiným vysvětlením může být snížení počtu hlášených slovních útoků i napadení vůči Romům v daném období (Federace židovských obcí v ČR 2016).

²⁷ Viz např. European Commission 2014.

ukazují příklady níže (Příklad 1). Jako aktivní činitelé události, o které příspěvek informuje, jsou uvedeni zástupci majority; Romové vystupují až v reportážích daných výzkumných jednotek.

Příklad 1: „Rozhodování obcí o doplatecích na bydlení je podle legislativní rady zřejmě neústavní. Například v Ostravě a Bohumíně, kde lidem radní odmítli dávky schválit, může o střechu nad hlavou přijít až několik tisíc lidí. Podle ministra pro lidská práva je nutná rychlá změna zákona o hmotné nouzi. Mělo by ji připravit ministerstvo práce a sociálních věcí.“ (ČT *Události* 18. 6. 2015)

Podobně je tomu i v kategorii sociální práce, pomoc a integrace (viz Příklad 2). I v těchto příspěvcích jsou Romové zpravidla reprezentováni jako objekty, příjemci intervencí, ti, o které se starají jiní.²⁸ Podle zpráv jsou to právě zástupci majority, kteří investují své zdroje a úsilí do jejich začleňování a snaží se o zlepšení jejich sociální pozice.²⁹

Příklad 2: „Dostat děti ze sociálně slabých rodin do mateřinek. Právě to se teď daří tuzemským neziskovým organizacím pomocí předškolních klubů. Ty dokážou děti v krátkém čase připravit na nové prostředí a zároveň pro ně pomáhají najít nejvhodnější zařízení.“ (ČT *Události* 5. 6. 2015)

Narativizace informací o Romech do rámců spojených s jednáním majority staví Romy do pasivní pozice příjemců opatření nebo pomoci, jež je jim ze strany většiny adresována. Podle van Dijka (1987) informují mainstreamová média o etnických menšinách v momentu, kdy působí majoritě obtíže, a ta musí vynakládat své zdroje na řešení situace. Reprezentování Romů v příspěvcích rámcovaných jako činnost majority proto implicitně může nést negativní významy. Pasivní pozice dále může příjemcům sdělení konotovat stereotypy spojené s Romy, například zneužívání sociálních dávek nebo neochotu pracovat. Současně je v těchto příspěvcích přítomna pomyslná dělící linie, rozlišující většinovou a menšinovou populaci – Nás a ty Druhé. Majoritu, která se snaží, stará, pracuje a rozhoduje, a menšinu, která přijímá a je o ní rozhodováno. Struktura takových zpráv je vystavěna na opozici My a Oni.

5 Zprávy o Nás a o Nich

Pro vnímání vlastního já a vlastní skupiny potřebujeme někoho, vůči komu se můžeme vymezit, a tak současně ukazovat, jací jsme. Abychom mohli svoji skupinu

28 Srov. Sedláková (2002).

29 V celém vzorku zaznělo celkem pět zpráv informujících o aktivitách Romů nebo romských organizací orientovaných na pomoc či zlepšení sociální situace romské menšiny.

vnímat jako Nás, musíme o jiné uvažovat jako o Nich. Dualita My–Oni nevytyčuje pouze hranice mezi dvěma skupinami, ale odkazuje k souboru vlastností, jež jsou tak jedincům/skupinám připisovány pouze na základě toho, že jsou označeni jako My nebo Oni, a tak zahrnutí nebo vyloučení z pomyslné kolektivity. Podle Lévi-Strausse (2006) je myšlení příslušníků všech kultur strukturováno kolem binárních opozic, kategorií, jejichž prostřednictvím je vyjadřováno uspořádání žitého světa. Jedná se o dvě kategorie, které jsou současně protikladné a vzájemně provázané, a každá věc či jedinec může náležet vždy pouze do jedné z nich. Struktura světa vyjádřená v těchto opozicích je vnímána jako přirozená, neboť je opakovaně reprodukována a stvrzována skrze majoritní ideologické aparáty. A ve výsledku je akceptována i těmi, kteří jsou takto udržováni ve znevýhodněném postavení.

Tvrzení, že sdělení o etnických nebo národnostních menšinách odrážejí opozici My versus Oni, zaznívá opakovaně v řadě studií zkoumajících jejich mediální obraz.³⁰ Analyzujeme-li narativy jednotlivých mediálních příspěvků, zjistíme, že řada z nich je vystavena na konfrontaci mezi menšinou a většinou. Je příběhem o Nás (bílé majoritní populaci) a o Nich (barevné asociální menšině). Van Dijk (2000) právě tuto dualitu označil za stěžejní znak nového rasismu,³¹ typického pro konec 20. století. Smýšlení, které se na jedné straně prezentuje jako antirasistické a rasismus potírající, ale současně jej reprodukuje v mocenském uspořádání společnosti a popírá jeho přítomnost v každodenních praktikách i diskurzích. Formou nového rasismu jsou subtilní symbolické diskriminační praktiky, udržované sociálně sdílenými reprezentacemi – stereotypy, předsudky a ideologiemi, které jsou mlčky akceptované většinou členů dominantní majoritní vrstvy včetně jejích vrcholných představitelů (van Dijk 2000: 34). Dále ukáží, jak je konstrukce identity My versus Oni zabudována do příspěvků v některých tematických kategoriích zkoumaného vzorku.

Nejčastěji zastoupeným tématem byla kriminalita; tvořila 22 % vzorku. Její výrazné zastoupení ve zprávách o Romech, ale i jiných etnických, národnostních a náboženských skupinách, dokládá i Křížková (2013) nebo Erjavec (2001).³² Medializace kriminálních činů patří k obecným rysům zpravodajství. Podle monitoringu tematické agendy večerní zpravodajské relace *Události* se mezi lety 2005 a 2018 podíl tematiky kriminalita pohybuje mezi 8–10 % příspěvků relace (Sedláková, Lapčík 2020). Ve zkoumaném vzorku bylo její zastoupení dvojnásobné. Tento stavební prvek reprezentace příslušníků romské menšiny

30 Viz např. van Dijk (1987), Křížková (2013), Sedláková (2002), Sedláková (2007), Erjavec (2001).

31 Podobně Balibar a Wallerstein (1991) píší o rasismu bez rasy, Entman (1992) o rasismu moderním, a Blažek (1995) psal v českém kontextu o rasismu měkkém.

32 Srov. např. Philo, Briant, Donald (2013), Klvačová, Bitrich (2003), Kaderka, Karhanová (2001), Sedláková (2002), Sedláková, Burešová (2015). Vysoký podíl zastoupení tematické kategorie kriminalita byl přítomen i v informování médií o seniorech (Sedláková, Vidovičová 2005).

ve zpravodajském diskurzu ČT lze z hlediska teorie zpravodajských hodnot (Galtung, Ruge 1973) vysvětlit tím, že tyto události většinou překonají práh pozornosti redaktorů, jsou převedeny ve zprávy a zveřejněny. Příspěvky z této kategorie vykazují ve vzorku obecně nejčastěji zastoupené zpravodajské hodnoty: negativitu (82 %), personalizaci (80 %), jednoznačnost (73 %) a kontinuitu (60 %). Jako by události z kriminální oblasti byly tím pravým materiálem pro tvorbu zpráv, které lze vystavět jako příběh konkrétních osob a připsat jejich jednání význam v relativně krátkém čase průměrného zpravodajského příspěvku. Společným znakem příspěvků této kategorie je přítomnost jen několika aktérů události, mezi nimiž lze zpravidla snadno odlišit stranu poškozenou a „páchající“/obviněnou a ukázat, kdo stojí na straně zákona (soudci či policisté z majoritní populace) a kdo svým jednáním narušuje společenská pravidla. Jednání, jež je klasifikováno jako střet se zákonem nebo při něm zasahují policejní složky, automaticky nese negativní valenci. Prezence těchto událostí stvrzuje hranice normality, přispívá k reprodukování sociálního řádu a současně stigmatizuje ty, kteří jej narušují.

Neméně podstatné je, že Romové v těchto sděleních vystupují častěji v pozici obětí (41 příspěvků), nikoli pachatelů/obviněných (25 příspěvků) z trestných činů, případně jsou současně oběťmi i obviněnými (7 příspěvků) (viz tabulka č. 3). I v případě, kdy jsou Romové oběťmi, jsou součástí jednání, které není v dané společnosti legitimní, zasahovala u něj policie a/nebo bylo soudně pojednáváno³³ (viz Příklad 3).

Příklad 3: „Mluvčí Nejvyššího soudu Petr Knötig končí. Po dohodě soud opustí koncem června. Jedním z důvodů je jeho vyjádření o Romech na sociální síti. Lidi koupající se v kašně označil jako cikorky.“ (ČT Události 12. 6. 2015)

Obecně vykazují příspěvky tematického rámce kriminalita zpravodajskou hodnotu negativita a často mají negativní valenci. Rámčováním události jako trestného činu je události připsán význam problémového jednání. Bez ohledu na to, na jaké straně zákona stojí v konkrétním případě, jestliže byla událost reprezentována jako střet se zákonem, přenáší se patrně část negativních atributů události i na Romy. K tomu může přispívat i to, že oběti činu událost v příspěvcích komentují, a na rozdíl od pachatelů jsou to oni, kteří jsou přítomni na obrazovce.³⁴

Příklad 4: „Policie odložila případ chlapce z Břeclavi, který si vymyslel brutální útok Romů. O tom, jestli nakonec bude nějak potrestán, teď rozhodne státní

³³ Od tohoto schématu se odlišují příspěvky o verbálních projevech rasové nesnášenlivosti ve veřejném prostoru klasifikované jako trestné činy.

³⁴ Reprezentace takových případů v roce 2000 hraničila se sekundární viktimizací obětí a jejich příbuzných, kteří na rozdíl od pachatelů/obžalovaných, byli v příspěvcích zobrazeni a jednoznačně identifikováni.

zastupitelství. Patnáctiletý Petr se vážně zranil letos v dubnu, když předváděl cvik na zábradlí. Napadení Romy si vymyslel ze strachu před svou matkou.“ (ČT *Události* 16. 7. 2012)

Obvyklou součástí těchto příspěvků je vyjádření, zda postižený/oběť byl/a „spořádaným Romem/kou“, jak žil/a a zda vycházel/a se svým okolím. To lze interpretovat jako implicitní spekulaci, zda si vlastně útok ze strany pachatelů „nezasloužil/a“ svým předchozím jednáním. Specifickým příkladem ze vzorku byly příspěvky o uneseném novorozenci v létě 2012, kdy jedna z oficiálních vyšetřovacích verzí hledala pachatele mezi samotnými Romy (Sedláková, Veselková 2014). Jindy získala původní oběť v průběhu vyšetřování status pachatele události. Právě takové případy jsou potenciálním zdrojem pochybností, které při útocích na Romy vedou ke zpochybňování jejich neúčasti a k přenášení části viny na ně, jako na příčinu tohoto jednání.³⁵

Zprávy z kategorie kriminalita informují o činech/výrocích vůči konkrétním jedincům nebo rodinám, které ale pro pachatele mohou být „univerzálními“ generalizovanými zástupci romské minority. S touto tematickou kategorií velmi úzce souvisejí příspěvky o extremismu a o událostech motivovaných rasovou nesnášenlivostí, například o protestech proti přítomnosti Romů v určitých lokalitách. Tyto však vykazují zásadní odlišnost – jejich aktéry jsou větší sociální agregáty či konkrétní sociální skupiny a příslušníci Policie ČR. Ačkoli jsou v rámci těchto událostí také páchany přestupky a trestné činy, zprávy je zpravidla primárně nereprezentují, ale vypovídají o události jako takové, o jejich účastnících a o jejím průběhu.³⁶ I v těchto příspěvcích byly primárními aktéry zástupci české populace, nikoli Romové.

Příklad 5: „Bez konfliktů dnes skončil pochod extremistů mosteckou čtvrtí Chanov. Necelá stovka neonacistů prošla hlavní ulicí mosteckého sídliště a uspořádala protestní shromáždění. K potyčkám s místními Romy nedošlo přesto, že dnes v Chanově nebyli vidět policejní těžkooděnci. Celou akci sledoval Jan Stuchlík. Jane, kdo se tedy při akci neonacistů staral o to, aby vše proběhlo v klidu?“ (ČT *Události* 7. 4. 2012)

Zprávy informovaly o meziskupinovém napětí ve společnosti a protestech, kterých se účastnili jak radikálně smýšlející, tak příslušníci majoritní populace. Příspěvkům dominovaly záběry na velké skupiny osob, často zahalených,

³⁵ Podobně jako je část viny připisována oběti znásilnění, respektive jejímu předchozímu jednání.

³⁶ Proto byly tyto příspěvky kódovány do samostatné kategorie sociální napětí a rasová nesnášenlivost; tato byla nejčastěji zastoupená v roce 2012.

pochodujících či skandujících hesla a proti nim zasahujících pořádkových složek policie, případně těžkooděnců se zbraněmi apod. V příspěvcích obvykle explicitně (novinářem nebo citovaným mluvčím) zazněl odkaz na rasistickou ideologii nebo xenofobní a stereotypní výtky vůči nekonkrétní generalizované skupině „Romů“. Tyto příspěvky jednoznačně oddělovaly zástupce většiny a menšiny (viz Příklad 5).

V roce 2003 psal Homoláč (2003: 80), že rasistické jednání vůči Romům je v médiích redukováno na střet extremistických částí populace, což vytváří stabilní relační pár: Rom–skinhead, jejíž jednotky jsou v povědomí příjemců zpráv spojeny natolik silně, že přítomnost jedné předpokládá přítomnost druhé. Odkazem k relační dvojici dochází k rámcování událostí na vztah dvou skupin: menšiny a příslušníků extremistických hnutí. Označování událostí jako incidentů a potyček odkazuje ke střetům, kterých se veřejnost neúčastní. Širší česká společnost je vyčleněna, jako by se jí události netýkaly. Rasistické útoky a demonstrace radikálů tak v médiích nejsou reprezentovány jako projev názorů sdílených celou společností, ale pouze dílčí skupinou (Homoláč 2003).³⁷

Pokud příspěvky obsahují vyjádření Romů, je z nich zřejmé, že tito se útoků obávají, zůstávají doma nebo v době plánovaného pochodu město opouštějí. Novináři nezmiňují, že Romové zpravidla nejsou iniciátory těchto střetů, a pokud se jich účastní, tak v důsledku útoků na členy své komunity. Tato skutečnost nebyla tematizována ani v případě protestů v Břeclavi v roce 2012 (podrobněji viz níže), kdy Romové i přes falešné obvinění zůstávali nezüčastnění. Naopak ze způsobu narativizace příspěvků je zřejmá anticipace fyzického násilí mezi účastníky, kterou stvrzuje přítomnost policejních složek.³⁸

Z relačního páru Romové–skinheadi je majoritní populace vyčleněna, což funguje jako její alibi, neboť rasistické a xenofobní názory jsou reprezentovány jako dominantně sdílené extremisty, stejně jako kriminální jednání proti romské populaci. Události druhé poloviny roku 2011³⁹ ale ukázaly, že protiromské názory a nálady sdílí širší část populace, kterou nelze redukovat na tzv. dělnickou mládež či skinheady. Patrně v důsledku hospodářské krize v roce 2007 a stagnace životní úrovně v příhraničních regionech ČR se k protestům přidávali i majoritní obyvatelé, často z nejnižších stupňů sociálního žebříčku, nespokojení s vlastní sociální situací a s postavením příslušníků menšiny. Záběry z protestů ukazují přítomnost řadových

37 Také příslušníci radikálních hnutí (skinheads) jsou ve zpravodajství stereotypizováni. Jsou obvykle zobrazováni jako osoby v tmavém oblečení, s obličejem zahaleným v šátkách či kuklách, s baseballovými páčkami, noži či tonfami apod., jejich názory jsou reprezentovány jako okrajové (radikální, extremistické), jejich jednání probíhá pod dohledem policejních složek (zpravidla těžkooděnců) a případně je postihováno.

38 „Silná policejní asistence měla zabránit střetu skinů s místními Romy.“ In: „Demonstrace skinů v Mladé Boleslavi“ (ČT *Události* 18. 3. 2000).

39 Jako nepokoje ve Šluknovském výběžku je označována série pochodů pořádaných L. Kohoutem a Dělnickou stranou sociální spravedlnosti v srpnu a září 2011 v Novém Boru, Varnsdorfu a Rumburku. Z tohoto regionu se pochody rozšířily do dalších míst Ústeckého kraje a do dalších měst ČR.

občanů, kteří jsou v příspěvcích také citováni. Ačkoliv prvotními organizátory těchto akcí byli nadále zástupci pravicového extremismu, rámcování událostí bylo odlišné a dříve užívaný relační pár zůstal upozaděn. Při reprezentaci těchto událostí ve zpravodajství došlo k redefinici tohoto jednání i jeho objektu. Události byly označovány jako protesty, nikoli pochody radikálů, popř. demonstrace či potyčky, a důraz byl kladen na vyjádření nesouhlasu s tzv. nepřizpůsobivými, jak jsou Romové v daném kontextu označováni. Specifickým případem byly protesty v Břeclavi v reakci na obvinění Romů z napadení teenagera,⁴⁰ ve kterých byla protiromská rovina protestujícími otevřeně deklarována. Událost byla novináři od počátku rámcována jako útok Roma, ale etnicita oběti nebyla novináři specifikována (např.: „Matka chlapce z Břeclavi se omluvila za smyšlený útok Romů na jejího syna,“ *Události* ČT 24. 5. 2015), ani tematizována. V rámci diskurzu reprezentujícího Romy jako útočníky tak byla postižená rodina implicitně zahrnuta do majority, do skupiny My. Ačkoliv později zveřejněné jméno matky i její výslovnost naznačují, že se nejedná o rodilou Češku, v příspěvcích nebyly přítomné negativní významy obvykle spojované s imigranty (srov. Chovanec 2013).

Některé příspěvky explicitně odkazovaly k dění ve Šluknovském výběžku v roce 2011. To je příklad framingu, který konkrétní událost daného dne vztahuje k obecnějšímu rámci – protiromským postojům – ustaveném v roce 2011, a tak jí připisuje význam. Bez ohledu na širší souvislosti a stav chudoby nejen v severních Čechách byla ve zpravodajství jako příčina sociálního napětí konstruována tzv. nepřizpůsobivost Romů a jejich kriminalita. Sociální rovina dění spojená s životem v chudobě, který nepostihuje jen romskou populaci, byl redukován na problém s Romy. Odkaz k dění na Šluknovsku konotující negativní význam zazníval nejčastěji v závěru příspěvků a byl doplněn záběry zásahů těžkooděnců na demonstracích, dýmu z dýmovnic i obušků. Ačkoliv se patrně jednalo o archivní materiály natočené při událostech uplynulého roku, ne vždy byly takto označeny. Novináři tak implicitně a někdy i explicitně naznačovali, že aktuální situace by mohla eskalovat, protože nespokojenost v části společnosti přetrvává. Tato verbální i vizuální dramatizace příspěvků je klíčovým prvkem reprezentace událostí, jejichž rozsah, závažnost a potenciální nebezpečnost vytváří. Odkaz k dění na Šluknovsku byl novináři využíván i v příspěvcích informujících o kriminalitě obecně⁴¹ nebo o projednávání zákona o sociálním bydlení⁴² či zneužívání dávek na bydlení⁴³. Tímto

40 Protesty, které proběhly v Břeclavi v dubnu a květnu 2012, byly reakcí na výše zmíněné vážné zranění teenagera, který uvedl, že jsou důsledkem jeho napadení Romy. Přibližně po měsíčním vyšetřování vyšlo najevo, že zraněný si ublížil pádem ze zábradlí. Matka napadeného se Romům omluvila.

41 Např. „Kde hrozí problémy jako na Šluknovsku, kriminalita v rizikových oblastech“ (*ČT Události* 23. 1. 2012).

42 Např. „Starostové ze severu Čech kritizují vládu, že stále není hotový zákon o sociálním bydlení“ (*ČT Události* 25. 9. 2012).

43 Např. „Zneužívání dávek na bydlení. Všichni si ještě dobře pamatují vyhocené emoce vloni na Šluknovsku“ (*ČT Události* 12. 11. 2012).

způsobem byl tento interpretační rámec odkazující k protiromským postojům české veřejnosti reprodukován a aktualizován v dalších kontextech. Odkazem na sociální napětí a demonstrace proti soužití s osobami označovanými jako nepřizpůsobivé je ovlivňována tonalita příspěvků a vkládány negativní významy. Zatímco My jsme spořádaní, ale rozhořčení majoritní občané, Oni jsou ti, kteří nesdílají normy a nerespektují pravidla české kultury. Strukturace příspěvků podle dělicí linie My x Oni je typická nejen pro zprávy z tematického rámce kriminalita a sociální napětí a rasová nesnášenlivost, ale odráží se i v kategoriích sociální politika vlády, městská politika, sociální dávky, vzdělávání nebo zdravotnictví. I v těchto zprávách Romové často vystupují jako objekty jednání zástupců české populace. Jako aktivní jednající jsou reprezentováni ve zprávách referujících o úrovni bydlení a kulturních akcích. Jsou to členové majority, o nichž mainstreamové zpravodajství informuje dominantně, a to i ve zprávách, které se tematicky dotýkají romské menšiny. To neznamená, že Romové by v příspěvcích nefigurovali. Vstupují však do příspěvků nejčastěji sekundárně jako objekty našeho jednání, jako ti, na které je cíleno, nebo ti, kterých se dotýkají naše rozhodnutí.

6 Závěr

Pro analýzu reprezentace Romů v audiovizuálních sděleních jsou podstatné nejen příspěvky, které Romy explicitně pojmenovávají, ale i ty, v nichž jsou členové romské menšiny zachyceni v obrazové složce zprávy. Novináři byli v minulosti kritizováni za to, že nadužívají kategorii etnicity a uvádějí ji i v kontextech, ve kterých není podstatná. Struktura vzorku z jednotlivých let šetření ukazuje pokles užívání verbálních označujících, a naopak nárůst podílu zpráv, v nichž etnicita zmíněna nebyla, ale k Romům nadále referují užité obrazové záběry, a to až na polovinu příspěvků z roku 2015. To je podstatné zjištění především z hlediska metodiky postupu výběru vzorku.

Ačkoliv mým cílem bylo zkoumat, co se z hlavní večerní zpravodajské relace diváci dozvídají o Romech, opakované analytické sledování vzorku mne vedlo ke zjištění, že stejně jako o Nich informují odvysílané zprávy o Nás. Nejde přitom pouze o projev duality strukturování příspěvků do opozice My x Oni, ale o to, že značná část (55 %) ⁴⁴ zpráv zkoumaného vzorku byla rámcována jako jednání majority. Odhalila to analýza úvodního framingu příspěvků, stylistika a syntax úvodních vět. Jsou to členové majority, o nichž mainstreamové zpravodajství informuje dominantně, a to i ve zprávách, které verbálně nebo vizuálně referují k romské menšině. Zprávy informovaly o tom, co si členové majority myslí nebo co dělají, případně co dělají pro Ně, nebo jak rozhodují o Nich. To neznamená, že Romové v příspěvcích nefigurují. Ale vstupují do příspěvků až sekundárně jako

⁴⁴ Podíl těchto příspěvků vzrostl ze 48 % v roce 2000 na 61 % v roce 2015.

objekty Našeho jednání, jako ti, na které je orientováno, nebo ti, kterých se dotýkají Naše rozhodnutí. Pasivní pozice, do které jsou v příspěvcích Romové stavěni, ale současně konotuje negativní vyznění. Oni jsou těmi, o které se musí starat majorita a vynakládat na to své zdroje. Tento způsob výstavby příspěvků dokládá i analýza mluvčích citovaných v příspěvcích. Z celkového počtu citovaných mluvčích i zveřejněných výroků tvoří Romové jen třetinu. V příspěvcích strukturovaných podle opozice My–Oni Romové vystupují v pozici těch Druhých, vzhledem k nimž se definují členové majority, jež takto deklarují svou identitu (srov. Baumann 1996: 44–49; Barth 1969).

Je pravděpodobné, že odhalené novinářské postupy konstrukce zpravodajských příspěvků jsou používány obecně, nikoli jen při prezentaci událostí/témat referujících k Romům. Jejich užití v těchto případech však s sebou nese úskalí implicitních odkazů na stereotypy o Romech přítomné v české majoritní kultuře a ústí ve stereotypní reprezentace Romů ve zpravodajství obecně. Skrze ně dochází ke stvrzování a reprodukování majoritního diskurzu o Romech.

Zpravodajství je formou etnocentrického diskurzu (Hartley 1982), a platí to i pro zpravodajský diskurz ČT jako média veřejné služby. Podle Andreasena (2005: 6) vypovídají mediální obrazy těch Druhých mnohem více o představách většinové společnosti o menšině než o příslušnicích menšiny samotné. Když prostřednictvím stereotypů a naturalizovaných mýtů reprezentuje majoritní společnost příslušníky jiných kultur jako nepatřičné a nepřináležející, současně tak reprezentuje hodnoty a normy charakterizující Naši (majoritní) společnost. Pokud zpravodajství sociálně sdílené stereotypy kriticky nereflektuje, posiluje jejich platnost. Ve zpravodajských příbězích odrážejících majoritní ideologii jsou jedinci/skupiny reprezentováni z pohledu majority tak, aby příjemce přijal tuto optiku za vlastní. Pokud veřejnost nemá dostatek jiných informačních zdrojů (např. bezprostřední zkušenost) a zástupci menšin nedisponují možnostmi veřejně oponovat mainstreamovému zpravodajství, jsou média schopna vytvořit diskurzivní hegemonii reprodukující ideologii nového rasismu (van Dijk 2000). Jestliže zpravodajský diskurz systematicky konstruuje Romy jako nepřizpůsobivé, odlišné Druhé, zůstávající stranou naší společnosti jako takové, kteří se nechtějí přizpůsobit, dochází tak současně ke stvrzování jejich odlišnosti a reprodukcii jejich sociálního vyčleňování. Co když ale těmi, kteří se nechtějí přizpůsobit nejsou Oni, ale My?

Literatura

- Andreassen, R. 2005. *The Mass Media's Construction of Gender, Race, Sexuality and Nationality. An Analysis of the Danish News Media's Communication about Visible Minorities from 1971-2004*. Dostupné z: <http://www.rikkeandreassen.dk/phd-afhandling.pdf> [cit. 2. 2. 2021].
- Balibar, E., Wallerstein, I. 1991. *Race, Nation and Class: Ambiguous Identities*. London: Verso.
- Barth, F. 1969. *Ethnic Groups and Boundaries*. Long Grove: Waveland Press.
- Baumann, Z. 1996. *Myslet sociologicky*. Praha: Slon.
- Burton, G., Jiráček, J. 2001. *Úvod do studia médií*. Praha: Barrister & Principal.
- Congress of Local and Regional Authorities (CLRA). 2016. *The situation of Roma and Travellers in the context of rising extremism, xenophobia and the refugee crisis in Europe*. Rada Evropy, 20. 10. 2016. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680718bfd> [cit. 1. 10. 2020].
- Čížek, T., Šmidová, M., Vávra, M. 2017. *Inventura předsudků*. Praha: Academia.
- Blažek, B. 1995. *Tváří v tvář obrazovce*. Praha: Slon.
- Dahlgren, P. 1986. Beyond information: TV news as a cultural discourse. *Communications* 12 (2): 125–136.
- Eco, U. 2004. *Meze interpretace*. Praha: Karolinum.
- ECRI. (European Commission against Racism and Intolerance. 1998. *General Policy Recommendation N° 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies*. Strasbourg, Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.3> [cit. 11. 4. 2022].
- Elmerot, I. 2019. Dirtbags, Drunkards and Miniature Mutes: Czech Subjectivity Revealed Through Corpus-Based Discourse Analysis. *Scando-Slavica* 65 (2): 127–145.
- Entmann, R. M. 1992. Black in the News: Television, Modern Racism and Cultural Change. *Journalism Quarterly* 69 (2): 341–361.
- Erjavec, K. 2001. Media Representation of the Discrimination Against the Roma in Eastern Europe: The Case of Slovenia. *Discourse & Society* 12 (6): 699–727.
- European Commission. 2014. *Report on Discrimination of Roma Children in Education*. Dostupné z: <https://www.aecgit.org/downloads/documentos/568/report-on-discrimination-of-roma-children-in-education.pdf> [cit. 11. 4. 2022].
- Federace židovských obcí v České republice. 2016. *Výroční zpráva o projevech antisemitismu v České republice za rok 2015*. Dostupné z: <https://www.fzo.cz/wp-content/uploads/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD-zpr%C3%A1va-o-projevech-antisemitismu-v-%C4%8Cesk%C3%A9-republice-za-rok-2015.pdf> [cit. 12. 10. 2021].

- Fiske, J., Hartley, J. 1996. *Reading Television*. London: Routledge.
- Fónadová, L. 2014. *Nenechali se vyloučit. Sociální vzestupy Romů v české společnosti*. Brno: Masarykova univerzita.
- Galtung, J., Ruge, M. 1973. Structuring and selecting news. In: Cohen, S., Young, J. (eds.). *The Manufacture of News*. London: Constable, Beverly Hills: Sage.
- Hartley, J. 1982. *Understanding News*. London, New York: Routledge.
- Holomáč, J. 2003. Ukázková rasová vražda (Vražda Tibora Berkiho v českém tisku). In: Homoláč, J., Karhanová, K., Nekvapil, J. *Obraz Romů v středoevropských masmédiích po roce 1989*. Brno: Doplněk, 102–120.
- Homoláč, J. 2009: *Internetové diskuse o cikánech a Romech*. Praha: Karolinum.
- Homoláč, J., Karhanová, K., Nekvapil, J. 2003. *Obraz Romů v středoevropských masmédiích po roce 1989*. Brno: Doplněk.
- Chandler, D. 2002. *Semiotics. The Basics*. London: Routledge.
- Chovanec, J. 2013. How Come You're not a Criminal? Immigrant Stereotyping and Ethnic Profiling in the Press. In: Lirola, M. M. (ed.). *Discourses on Immigration in Times of Economic Crisis: A Critical Perspective*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 194–215.
- Kaderka, P., Karhanová, K. 2001 *Obraz cizinců v médiích I*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR. Dostupné z: <https://www.cizinci.cz/web/cz/-/2001-obraz-cizincu-v-mediich-i-ustav-pro-jazyk-cesky-av-cr>
- Kašparová, I. 2014. *Romská politika – politika romství*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Kluknavská, A., Zagibová, I. 2013. Neprispôsobiví Rómovia a slušná väčšina? Spravodajský diskurz po násilných udalostiach na severe Českej republiky 2011. *Stredoevropské politické studie* 15 (4): 300–323.
- Klvačová, P., Bitrich, T. 2003: *Jak se (ne)píše o cizincích*. Praha: Multikulturní centrum. [online] Praha: Multikulturní centrum. Dostupné z: <https://docplayer.cz/273422-Jak-se-ne-pise-o-cizincich-petra-klvacova-tomas-bitrich.html> [cit. 11. 4. 2022].
- Kopytowska, M. 2015: Mediating Identity, Ideology and Values in the Public Sphere: Towards a New Model of (Constructed) Social Reality. *Lodz Papers in Pragmatics* 11 (2): 133–156.
- Kostlán, F., Ryšavý, Z. 2014. *Romská tematika často slouží k většímu zisku, objektivních zpráv je málo*. Praha: Romea. Dostupné z: <http://www.romea.cz/dokumenty/analyza-podzim2014-finale.pdf> [cit. 22. 9. 2021].
- Kroon, A. C., Kluknavská, A., Vliegthart, R., Boomgaarden, H. G. 2016. Victims or perpetrators? Explaining media framing of Roma across Europe. *European Journal of Communication* 31 (4): 1–18.
- Křížková, M. 2013. *Analýza mediálního zobrazení Romů v českých médiích od začátku července 2011 do konce května 2012*. Praha: Agentura pro sociální začleňování.

- Lévi-Strauss, C. 2006. *Mythologica*. Praha: Argo.
- Luhmann, N. 2000. *The Reality of the Mass Media*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Madroane, I. D. 2012. Roma, Romanian, European: A Media Framed Battle over Identity. *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines* 5 (2): 102–119.
- McCombs, M. 2009. *Agenda setting. Nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál.
- McCombs, M., Shaw, B. 1991. The Agenda Setting Function of Mass Media. In: *Agenda Setting – Readings on Media Public Opinion and Policy Making*. Hillsdale, Hove, London: Lawrence Erlbaum associates Publishers, 17–26.
- Nejedlý, V. 2012. *Romská etnicita prezentovaná ve zpravodajských příspěvcích pořadu Televizní noviny v období leden – únor 2012*. Rada pro rozhlasové a televizní vysílání. Dostupné z: https://www.rrtv.cz/cz/files/monitoring/TN_leden_%C3%BAnor.pdf [cit. 10. 10. 2020].
- Neuendorf, K. A. 2002. *The Content Analysis Guidebook*. London: Sage.
- Pickering, M. 2001. *Stereotyping*. Basingstoke: Palgrave.
- Philo, G., Briant, E., Donald, P. 2013. *Bad News for Refugees*. London: Pluto Press.
- Poláková, E., Spálová, L. 2013. Diskriminačné tendencie mediálneho zobrazovania Rómov a prvky extrémizmu v komunikácii na sociálnej sieti. In: Štefančík, R. (ed.). *Pravicový extremismus a mládež na Slovensku*. Brno: Tribun EU, 92–126.
- Růžicka, M., Radostný, L. 2006. Terénní výzkum v hyperrealitě. Poznámky k mediální konstrukci sociálně vyloučené lokality. In: „Romové“ v osídlech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 201–229.
- Richardson, J. 2014. Roma in the News: an examination of media and political discourse and what needs to change. *People, Place and Policy* 8 (1): 51–64.
- Sedláková, R. 2002. Menšiny v denním tisku (zpráva o výzkumu). In: Szaló, C. (ed.). *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 109–130.
- Sedláková, R. 2007. *Obraz Romů v televizním zpravodajství – příklad mediální konstrukce reality*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita.
- Sedláková, R. 2014. *Výzkum médií. Nejpoužívanější metody a techniky*. Praha: Grada.
- Sedláková, R. 2021. Media construction of deviance – othering of Roma minority in television news discourse. *Social Pathology and Prevention* 7 (2): 11–34. Dostupné z https://spp.slu.cz/artkey/spp-202102-0001_media-construction-of-deviance-otherness-8211-the-case-of-television-news-discourse-on-roma-minority.php [cit. 23. 5. 2022].
- Sedláková, R. 2022. (v tisku). *Zprávy o Nich nebo o Nás? Zpravodajství České televize o Romech*. Olomouc: Vydavatelství UP.

- Sedláková, R., Burešová, Z. 2016. Obraz muslimů a islámu v českých médiích. In: Topinka, D. (ed.). *Muslimové v ČR – etablování muslimů a islámu na veřejnosti*. Brno: Barrister & Principal, 273–295.
- Sedláková, R., Lapčík, M. 2020. Changing news delivery: a case study of the Czech evening television news programmes. In: *Future of Media, Changing Journalism and New Communication*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 69–81.
- Sedláková, R., Lapčík, M., Burešová, Z. 2016. *Analýza mediální reprezentace tématu emigrační vlny z islámských zemí do Evropy a reakcí české politiky a společnosti na tuto emigrační vlnu*. Praha: Rada ČRo. Dostupné z: <https://rada.rozhlas.cz/sites/default/files/documents/03588580.pdf> [cit. 11. 4. 2022].
- Sedláková, R., Veselková, Z. 2014. Mediální konstrukce etnicity – případ uneseného novorozence. *Romano Džaniben* 21 (2): 9–43.
- Sedláková, R., Vidovičová, L. 2005. *Mediální analýza obrazu seniorů*. Praha: Diakonie CČE. Dostupné z: www.spvg.cz [cit. 8. 1. 2015].
- Scherer, H. 2005. Úvod do metody obsahové analýzy. In: Schulz, W., Reifová, I. a kol. (eds.). *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 29–50.
- Schneeweiss, A. G. 2009. *Talking Difference: Discourses about the Gypsy / Roma in Europe since 1989*. Disertační práce. Minneapolis: University of Minnesota.
- Schulz, W. 2000. Masová média a realita: ‚Ptolemaiovské‘ a ‚Kopernikovské‘ pojetí. In: Jiráček, J., Říchová, B. (eds.). *Politická komunikace a média*. Praha: Karolinum, 24–40.
- Slavíčková, T. 2015. Investigating ‘nepřizpůsobivý’ as a Key Word in Critical Analysis of Czech Press Reports on Roma. *Korpus-Gramatika-Axiologie* (11): 69–82.
- STEM. 2016. Jaký je vztah občanů ČR k různým národům a etnikům? Dostupné z: <https://www.stem.cz/jaky-je-vztah-obcanu-cr-k-ruznym-narodum-a-etnikum/> [cit. 12. 6. 2020].
- Strauss, A. L., Corbin, J. M. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.
- Tkaczyk, M. 2017. *Mediální pokrytí tzv. migrační krize v online zpravodajství (Novinky, iDnes, ČT24.cz)*. Výzkumná zpráva. Brno: Masarykova univerzita.
- TNS Opinion & Social Network. 2015. *Discrimination in the EU in 2015*. Dostupné z: European union: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/530f023e-6d03-11e5-9317-01aa75ed71a1/language-en> [cit. 10. 10. 2018].
- Tremlett, A., McGarry, A. 2013. *Challenges Facing Researchers on Roma Minorities in Contemporary Europe: Notes towards a Research program*. ECMI – Working paper.

- Tuček, M. 2020. Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR – březen 2020. Centrum pro výzkum veřejného mínění při Akademii věd České republiky. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/media/content2/content/documents/c2/a5199/f9/ov200429.pdf> [cit. 10. 10. 2020].
- van Dijk, T. A. 1993. Principles of critical discourse analysis. *Discourse and Society* 4(2): 249–283. Dostupné z: <http://www.discourses.org/OldArticles/Principles%20of%20critical%20discourse%20analysis.pdf> [cit. 22. 2. 2013].
- van Dijk, T. A. 1987. *Communicating racism: Ethnic Prejudice in Thought and Talk*. Newbury Park CA: Sage.
- van Dijk, T. A. 2000. New(s) Racism: A Discourse Analytical Approach. In: Cottle, S. (ed.). *Ethnic Minorities and the Media*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press, 33–49.
- Vašát, P. 2010. Nástin mediálního diskursu o Janově: kriticko diskursivní přístup. *Antropowebzin* 3 (1): 39–43.
- Veselková, Z. 2016: Where others fear to tread: the role of journalists in the creation and spreading of negative stereotypes about Roma people. *Central European Political Studies* (2): 141–154.
- Weinerová, R. 2015. *Romové a stereotypy*. Praha: Karolinum.
- Wodack, R. Mayer, M. 2002. *Methods of Critical Discourse Analysis*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Zákon č. 483/1991 Sb. Zákon České národní rady o České televizi Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=483&r=1991> [cit. 20. 10. 2021].